

Перспективи подальших досліджень полягають в уточненні змісту кожного з відібраних у такий спосіб методів контролю.

ЛІТЕРАТУРА

1. García Álvarez A. M. Evaluating students' translation process in specialized translation: Translation commentary / A. M. García Álvarez // Journal of Specialised Translation. – 2007. – Vol. 7. – P. 139–163.
2. Krings H. P. Wege ins Labyrinth – Fragestellungen und Methoden der Übersetzungsprozessforschung im Überblick / H. P. Krings // Meta. – 2005. – Vol. 50(2). – P. 342–358.

УДК 811.11'27

Корольова Н.О.

**ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника», м. Івано-Франківськ**

МЕТАФОРИЧНІ ПРОЯВИ ГЕНДЕРНИХ ХАРАКТЕРИСТИК (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНІВ «A GAME OF THRONES», «DIE HERREN VON WINTERFELL» і «DAS ERBE VON WINTERFELL»)

У статті розглядаються гендерно обумовлені особливості використання метафори для характеристики персонажів романів «A Game of Thrones», «Die Herren von Winterfell» та «Das Erbe von Winterfell». Актуальність статті обумовлена досить фрагментарним дослідженням гендерного аспекту мови у світлі стилістики. У контексті дослідження художнього твору гендерно марковані метафори є важливим способом вербалізації та актуалізації рис характеру, особливостей поведінки, властивих жінкам та чоловікам як його персонажам.

Спостереження за мовою романів «A Game of Thrones», «Die Herren von Winterfell» та «Das Erbe von Winterfell» дозволило виокремити та згрупувати гендерні метафори, які характеризують чоловіків та жінок як персонажів творів, а також співставити використання метафоричних найменувань чоловіка та жінки в мові оригіналу та у німецькомовному перекладі. Структурі гендерної метафори, спрямованій на чоловіків властиві такі ознаки, як сила, наполегливість, жорстокість, войовничість, активна життєва позиція, безжалісність, хитрість, самовпевненість, непостійність політичних переконань. У структурі гендерної метафори, яка характеризує жінок можемо виокремити розважливість, пристрасність, хитрість, наполегливість.

Співставлення метафоричних найменувань жінки та чоловіка у мові оригіналу та у перекладі дозволило встановити, що у німецькому варіанті збережено внутрішню форму метафор в якості образної ознаки метафоричного найменування особи. Крім того, було виявлено подібність семантики номінацій об'єктів співставлення в обох мовах, тобто прослідковується не лише образна, але й змістова подібність метафоричних найменувань жінки та чоловіка. Це пояснюється тим, що вибір певного образу базується не тільки на суб'єктивній інтенції автора метафори, але й на його світобаченні та системі стереотипних образів та еталонів, що є складовими його картини світу. Відсутність чи наявність спільного для тих чи інших мов образу зумовлена впливом позамовної дійсності, яка через етнічну свідомість впливає на мову та моделює способи інтерпретації дійсності та формує певні параметри характеристики світу. Ймовірно, що спільний германо-скандинавський міфологічний простір зумовив формування однакових для обох мов образів, які характеризують чоловіків та жінок у межах досліджуваних творів.

Ключові слова: тендер; тендерно маркована метафора; тендерні стереотипи; тендерно детерміновані відмінності; тендерна семантика.

В статтє рассматриваются гендерно обусловленные особенности использования метафоры для характеристики персонажей романов «A Game of Thrones», «Die Herren von Winterfell» и «Das Erbe von Winterfell». Актуальность статьи обусловлена достаточно фрагментарным исследованием гендерного аспекта языка в свете стилистики. В контексте исследования художественного произведения гендерно маркированные метафоры является важным способом вербализации и актуализации черт характера, особенностей поведения, присущих женщинам и мужчинам как его персонажам.

Наблюдение за речью романов «A Game of Thrones», «Die Herren von Winterfell» и «Das Erbe von Winterfell» позволило выделить и сгруппировать гендерные метафоры, характеризующие мужчин и женщин как персонажей произведений, а также сопоставить использования метафорических наименований мужчины и женщины в языке оригинала и в немецком переводе. Структуре гендерной метафоры, направленной на мужчин, свойственны такие признаки, как сила, настойчивость, жестокость, воинственность, активная жизненная позиция, безжалостность, хитрость, самоуверенность, непостоянство политических убеждений. В структуре гендерной метафоры, которая характеризует женщин можем выделить рассудительность, страстность, хитрость, настойчивость.

Сопоставление метафорических наименований женщины и мужчины в языке оригинала и в переводе позволило установить, что в немецком варианте сохранена внутренняя форма метафор в качестве образной признаки метафорического наименования лица. Кроме того, было обнаружено сходство семантики номинаций объектов сопоставления в обоих языках, то есть прослеживается не только образное, но и содержательное сходство метафорических наименований женщины и мужчины. Это объясняется тем, что выбор определенного образа базируется не только на субъективной интенции автора метафоры, но и на его мировоззрении и системе стереотипных образов и эталонов, которые являются составными его картины мира. Отсутствие или наличие общего для тех или иных языков образа обусловлена влиянием внеязыковой действительности, которая через этническое сознание влияет на язык и моделирует способы интерпретации действительности и формирует определенные параметры характеристики мира. Вероятно, что общее германоскандинавское мифологическое пространство обусловило формирование одинаковых для обоих языков образов, характеризующих мужчин и женщин в рамках изучаемых произведений.

Ключевые слова: гендер; гендерно маркированная метафора; гендерные стереотипы; гендерно детерминированы различия; гендерная семантика.

Summary. The article deals with the gender-specific aspects of using of the metaphors for the description of the characters of the novels "A Game of Thrones", "Die Herren von Winterfell" and "Das Erbe von Winterfell". The relevance of research is determined with rather fragmentary study of the gender aspect of language from the perspective of stylistics. In the context of the study of the fiction, gender-marked metaphors are important for verbalization and actualization of the character and behavioral traits of women and men as its characters.

Observation over the language of the novels “A Game of Thrones”, “Die Herren von Winterfell” and “Das Erbe von Winterfell” enabled to identify and to group gender marked metaphors which are referred to the men and women as characters of the novels, and to compare the usage of metaphorical nomination of men and women in the language of the original and in German translation. The structure of the gender metaphor referred to the man is characterized by such attributes as strength, perseverance, cruelty, militancy, active life position, ruthlessness, cunning, self-confidence, inconstancy of political convictions. In the structure of the gender metaphor that characterizes woman prudence, passion, cunning, perseverance can be distinguished.

Comparison of the metaphorical nominations of women and men in the original language and in translation made it possible to establish that in the German version the internal form of metaphor is maintained as the figurative attribute of the metaphorical nomination of the person. Beyond that the similarity of the semantics of the nominations of objects of comparison in both languages was discovered, that is, not only the figurative, but also the substantive conceptual similarity of the metaphorical nominations of women and men can be traced. The absence or presence of a common image for one or another language is caused by the influence of extra-linguistic reality, which influences language, models the ways of the interpretation of the reality and forms certain parameters of the characteristics of the world.

Keywords: *gender; gender metaphor; gender stereotypes; gender determined differences; gender semantics.*

Вступ. Для останніх десятиліть ХХ століття є характерним становлення та інтенсивний розвиток гендерних досліджень в лінгвістиці, що пов'язано зі зміною наукової парадигми в гуманітарних науках. Такий підхід стимулював дослідження лінгвістичних механізмів прояву гендеру в мові та комунікації [10, с. 154–161].

На сьогоднішній день методологічне і теоретичне підґрунтя гендерної лінгвістики формується в працях А.П. Мартинюк, О.І. Горошко, Р.К. Потапової, В.В. Потапова, А.В. Кіріліної, І.І. Халєєвої [1, с. 3-9]. Українські мовознавці приділяють увагу дослідженням гендеру в межах лінгвокультурології, когнітивної лінгвістики, концептології, етнолінгвістики, дискурсології, комунікативної лінгвістики.

У мові гендерні стереотипи відображаються на лексичному, фразеологічному, синтаксичному рівнях, в тому числі у системі гендерно маркованих метафор, під якими в гендерній лінгвістиці розуміють перенесення не тільки фізичних, а й усієї сукупності духовних якостей і властивостей, об'єднаних словами жіночність і мужність, на предмети, які зі статтю не пов'язані [4, с. 7-32].

Вслід за З.І. Резановою в якості гендерних метафор ми розглядаємо також метафоричні іменування чоловіків і жінок, які виступають як засіб маркування типово чоловічих і типово жіночих рис на основі уподібнення явищ різних понятійних рядів [7, с. 47-58].

Об'єктом нашого дослідження є гендерно марковані метафори, предметом - типи представлення метафоричних найменувань жінки та чоловіка у тексті романів «A Game of Thrones», «Die Herren von Winterfell» та «Das Erbe von Winterfell» (першого роману циклу «Пісня льоду і полум'я» Дж. Мартіна та його німецькомовного перекладу). Метою нашого дослідження є розгляд теоретичних засад гендерної проблематики в сучасній лінгвістиці та дослідження гендерно обумовлених особливостей використання метафор для характеристики

особливостей жіночих та чоловічих персонажів романів, а також співставлення метафоричних найменувань жінки та чоловіка у мові оригіналі та у німецькомовному перекладі. Матеріал дослідження - всі метафоричні найменування особи, актуалізовані в текстах романів.

У контексті дослідження художнього твору ми розглядаємо гендерно марковані метафори як такі, що присвячені характеристиці та актуалізації певних рис, властивих жінкам та чоловікам як його персонажам.

Співставлення метафоричних найменувань жінки та чоловіка у мові оригіналу та у перекладі дозволило встановити, що у німецькому варіанті збережено внутрішню форму метафор в якості образної ознаки метафоричного найменування особи. Крім того, було виявлено подібність семантики номінацій об'єктів співставлення в обох мовах, тобто прослідковується не лише образна, але й змістова подібність метафоричних найменувань жінки та чоловіка. Це пояснюється тим, що вибір певного образу базується не тільки на суб'єктивній інтенції автора метафори, але й на його світобаченні та системі стереотипних образів та еталонів, що є складовими його картини світу. Відсутність чи наявність спільного для тих чи інших мов образу зумовлена впливом позамовної дійсності, яка через етнічну свідомість впливає на мову та моделює способи інтерпретації дійсності та формує певні параметри характеристики світу. Ймовірно, що спільний германо-скандинавський міфологічний простір зумовив формування однакових для обох мов образів, які характеризують чоловіків та жінок у межах досліджуваних творів.

У романах «Die Herren von Winterfell» та «Das Erbe von Winterfell» було виокремлено 80 гендерно маркованих метафор, серед яких 25 присвячено жінкам, а 55 - чоловікам. У романі «A Game of Thrones» було виокремлено 79 гендерно маркованих метафор, серед яких 25 присвячено жінкам, а 54 - чоловікам. Зазначена відмінність пояснюється використанням у німецькому перекладі творів метафори для характеристики чоловічого персонажу, яка не застосовується в оригіналі. Мова йде про співставлення чоловіка із міфічним предметом – Рогом достатку (das Füllhorn), тоді як в оригіналі таке метафоричне співставлення відсутнє.

Критеріями відбору досліджуваного матеріалу послужили 1) формально – семантична ознака, тобто наявність у гендерної метафори експліцитно чи імпліцитно вираженої гендерної семантики та 2) лексико-семантична ознака [7].

Використані у тексті творів для характеристики чоловіка або жінки гендерно марковані метафори, які були виокремлені згідно формально-семантичної ознаки, були поділені на наступні 4 групи: позитивні характеристики чоловіків/жінок, негативні характеристики чоловіків/жінок, зовнішність чоловіків/жінок, діяльність та поведінка чоловіків/жінок.

Кількісно дані групи співвідносяться наступним чином:

Метафори, що характеризують чоловіків

Позитивні характеристики чоловіків: 2; Негативні характеристики чоловіків: 15; Зовнішність чоловіків: 17; Діяльність та поведінка чоловіків: 20.

Метафори, що характеризують жінок

Позитивні характеристики жінок: 3; Негативні характеристики жінок: 4; Зовнішність жінок: 2; Діяльність та поведінка жінок: 16.

Для прикладу, щоб описати працю жінки в якості шпигунки автор порівнює її із пташкою (the bird / der Vogel), вказуючи таким чином на необхідні для успішної самореалізації у цій сфері риси: швидкість, оперативність, здатність чітко

та ясно транслювати інформацію. Зазначимо, що у реальності досліджуваних творів саме пташки, ворони, служать найбільш швидким та доступним способом комунікації та зв'язку на далеких відстанях:

He has informants everywhere. His little birds, he calls them. One of his little birds heard about your visit [14, p. 213]. / Er hat seine Informationen überall. Seine kleinen Vögel nennt er sie. Und seine kleinen Vögel haben von Eurem Besuch erfahren [12, S.168].

Жінка в якості воїна не є типовим персонажем романів циклу «Пісня льоду і полум'я» Джорджа Мартіна. Для досягнення свої цілей героїні використовують переважно хитрість, владу, секс, а не фізичну силу. В перших двох романах нами була виявлено лише декілька жінок-воїнів, леді, і для опису їх активної участі у військовій діяльності та не останньої позиції в армії Роба Старка автор робить співставлення із снарком (the snark / der Snark), міфічною істотою, якою лякають дітей у Всесвіті «Пісні льоду та полум'я», доповнюючи цю характеристику епітетами вперта, нетерпляча, свавільна (stubborn, short-tempered, willful / halsstarrig, ungeduldig und eigensinnig):

“Like as not, my sister is marching in your brother’s host, her and those daughters of hers, dressed in men’s mail. Maegen is a hoary old snark, stubborn, short-tempered, and willful” [14, p. 953]. / „Ob es mir gefällt oder nicht: meine Schwester marschieret in der Armee deines Bruders, sie und ihre Töchter, in Männerrüstungen. Maegen ist ein grauer, alter Snark, halsstarrig, ungeduldig und eigensinnig“ [12, S. 340].

Абсолютно негативних характеристик жінки у тексті перших двох романів циклу небагато, і співставлення відбувається переважно із тваринами (die Kuh / the cow / корова):

“You fret too much. Lisa Arryn is a frightened cow.”“That frightened cow shared Jon Arryn’s bed.” [14, p. 106] / „Du machst dir zu viel Sorgen. Lisa Arryn ist eine schreckhafte Kuh“. „Diese schreckhafte Kuh hat mit Jon Arryn das Bett geteilt“ [13, S.82].

Негативна характеристика чоловіка у тексті перших двох романів циклу часто відбувається через співставлення із представницями жіночої статі у різноманітних контекстах. Таким чином бачимо, що наявність чи відсутність тих чи інших рис характеру, недоліків або ж навпаки, привабливих елементів зовнішності екстраполюються на жінок, як автоматично їм властиві. Наприклад, один із персонажів творів, Сем Тарлі, проявив себе як не надто вмілий воїн, боягуз, при цьому юнак страждає на надмірну вагу, що описується автором через співставлення із самкою свині, свиноматкою (Lady Piggy / die Schweinedame) та привселюдним приниженням:

“Three of you ought to be sufficient to make Lady Piggy squeal. All you need do is get past the Bastard.” [14, p. 322] / „Drei von Euch sollten genügen, die kleine Schweinedame zum Quicken zu bringen. Ihr müsst nur den Bastard überwinden“ [13, S. 254].

Серед гендерно маркованих метафор, націлених на опис чоловіка, переважна більшість також ґрунтується на співставленні із тваринами, містячи вказівку на наявність у персонажів певних яскраво виражених рис зовнішності. Так, наприклад, персонаж із великими вухами був названий летючою мишою (a bat / die Fledermaus):

Grenn scowled. „You're uglier than me. At least I don't have ears like a bat [14, p. 323]. / Grenn zog ein finsternes Gesicht. „Du bist hässlicher als ich. Wenigstens wegen Ohren. Du bist eine Fledermaus [13, S. 255].

При розподілі гендерно маркованих метафор згідно лексико-семантичної ознаки було виділено такі групи об'єктів, із якими співставляється чоловік у тексті романів: тварини (пташки, плазуни, комахи), міфічні істоти, абстрактні поняття, артефакти, частини тіла, матеріал, частина природи, чоловік як представник жіночої статі. У романах «Die Herren von Winterfell» та «Das Erbe von Winterfell» було виділено ще одну групу зіставлення чоловічих персонажів – міфічний предмет, яка відсутня в романі «A Game of Thrones».

Кількісно ці групи наповнені наступним чином:

Тварини: 31; Міфічні істоти: 5; Абстрактні поняття: 1; Артефакти: 5; Частини тіла: 2; Матеріал: 1; Частина природи: 6; Чоловік як представник жіночої статі: 3; Міфічний предмет: 1.

Якщо розглядати тварин в якості об'єкта порівняння у тексті романів, то слід зазначити, що чоловіки порівнюються із собакою (the dog / der Hund), ослон (the ass / der Esel), пантерою (the panther / der Panther), вовком (the wolf / der Wolf), ведмедем (the bear / der Bär), тупом (the aurochs / der Aurochs), мавпою (the monkey / der Affe), левом (the lion / der Löwe), білкою (the squirrel / das Eichhörnchen), биком (the bull / der Bulle), щуром (the rat / die Ratte), кротом (the mole / der Maulwurf), оленем (the deer / der Hirsch), жеребцем (the stallion / der Hest), їжаком (the hedgehog / der Igel), павуком (the spider / die Spinne), жабою (the frog / der Frosch).

Для прикладу, членів королівської гвардії, які із страху за власне життя та благополуччя та щоб уникнути будь-яких підозр та залишитись у вииграші на стороні майбутнього переможця поспішили покинути приміщення у неоднозначній ситуації автор співставляє із зайцями (the hares / Hasen) та щурами (the rats / Ratten):

From his vantage point atop of throne, he could see men slipping out the door at the far end of the hall. Hares going to ground, he supposed ... or rats off to nibble the queen's cheese [14, p. 573]. / Von seinem Aussichtspunkt auf dem Thron konnte er sehen, dass Männer aus der Tür auf der anderen Seite des Saales schlichen. Hasen, die in ihren Löchern verschwanden, so kamen sie ihm vor...oder Ratten, die am Käse der Königin nagen wollten [13, S. 38].

Чоловік в якості міфічної істоти співставляється у текстах романів із велетнем (the giant / der Riese), гномом (the dwarf / der Gnom), дияволом (the devil / der Teufel), демоном (the demon / der Dämon), драконом (the dragon / der Drache).

Наприклад, велетнем (the giant / der Riese) називають Тірiona Ланністера, карлика, вказуючи на видатні розумові здібності цього персонажу та його вміння мислити стратегічно та далекоглядно:

He spoke softly, yet the high officers of the Night's Watch all fell quiet, the better to hear what the ancient had to say. „I think he is a giant come among us, here at the end of the world [14, p. 254-255]. / Er sprach leise, und die hohen Offiziere der Nachtwache schwiegen, um besser zu hören, was der Greis zu sagen hatte. „Ich denke, er ist ein Riese unter uns, hier am Ende der Welt [13, S. 200].

25 гендерно маркованих метафор, які характеризують жінок були згруповані згідно лексико-семантичної ознаки: тварини (також пташки), міфічні істоти, абстрактні поняття, частини тіла, сторона світу, матеріал.

Виокремлені групи співвідносяться наступним чином:

Тварини: 15; Міфічні істоти: 6; Абстрактні поняття: 1; Частини тіла: 1; Сторона світу: 1; Матеріал: 1.

У кількісному відношенні найбільшою є група гендерно маркованих метафор, які характеризують жінку через співставлення із твариною. У тексті втору ми виокремили спрямовані на жінку гендерні метафори, які співставляють її із совою (the owl / die Eule), вовчицею (she-wolf / die Wölfin), куркою (the hen / die Henne), мишею (the mouse / die Maus), коровою (the cow / die Kuh), ласкою (the weasel / das Wiesel), самкою оленя / козулею (the doe / das Reh), кицькою (the cat / die Katze) та левицею (the lioness / die Löwin).

Наприклад, жінка, чия поведінка в ліжку вдовольняє одного із персонажів, останній характеризує як ласку (the weasel / das Wiesel):

„Sweet Kyra,“ he said with a laugh. „She squirms like a weasel in bed, but say a word to her on the street, and blushes pink as a maid.“ [14, p. 488] / „Die süße Kyra“, sagte er lachend. „Im Bett ist sie ein Wiesel, doch sagt man auf der Straße auch nur ein Wort zu ihr, errötet sie wie eine Jungfer.“ [13, S.386].

Відсутність видатних розумових здібностей у жінки демонструється у тексті романів через порівняння із куркою (the hen / die Henne):

Old Nan had cackled like a hen when Bran told her that, and confessed that Hodor’s real name was Walder [14, p. 299]. / Die Alte Nan hatte wie eine Henne gegackert, als Bran ihr das erzählte, und ihm anvertraut, dass Hodor in Wahrheit Walder hieße [12, S. 235].

Висновки. Отже, спостереження за мовою романів «A Game of Thrones», «Die Herren von Winterfell» та «Das Erbe von Winterfell» дозволило виокремити та згрупувати гендерні метафори, які характеризують чоловіків та жінок як персонажів творів, а також співставити використання метафоричних найменувань чоловіка та жінки в мові оригіналу та у німецькомовному перекладі. На основі цього можемо припустити, що структурі гендерно маркованої метафори, спрямованій на чоловіків властиві такі ознаки, як сила, наполегливість, жорстокість, войовничість, активна життєва позиція, безжалісність, хитрість, самовпевненість, непостійність політичних переконань. У структурі гендерно маркованої метафори, яка характеризує жінок можемо виокремити розважливість, пристрасність, хитрість, наполегливість.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрійченко Ю. В. Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики. Вип. 20. 2011. С. 3-9
2. Белова Т. М. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://cheloveknauka.com/gendernaya-metaphora-kak-otrazhenie-kulturnogo-kontsepta-maskulinnost-vo-frantsuzskom-yazyke#ixzz5eaMfdwL>
3. де Лауретис Т. Американский Фрейд // Гендерные исследования. №1. 1998. 157 с.
4. Кирилина А. В. Гендерные исследования в лингвистических дисциплинах. Гендер и язык. М., 2005. С. 7-32
5. Костикова И. В. Введение в гендерные исследования. М.: Аспект Пресс, 2005. 255 с.
6. Пушкарева Н. Л. Женщина. Гендер. Культура. М.: МЦГИ, 1999. 168 с.
7. Резанова З. И. Гендерная метафора: типология, лексикографическая интерпретация, контекстная репрезентация. Вестник Томского государственного университета. Филология. 2011. С.47-58
8. Семашко Т. М. Гендерна лінгвістика в системі сучасної мовознавчої науки. Вісник Маріупольського державного гуманітарного університету. Серія: Філологія, 2010, №3. – С.166-169
9. Словарь гендерных терминов / под ред. А.А. Денисовой. Режим доступа: <http://www.owl.ru/gender/ alphabet.htm>
10. Смит С. Постмодернизм и социальная история на западе: проблемы и перспективы. Вопросы истории. 1997. № 8. С. 154–161.